

Верховний
Суд

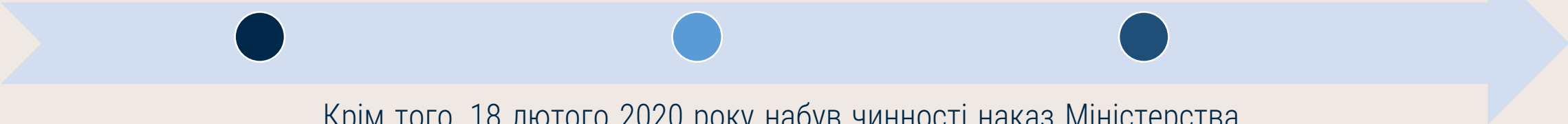
Шкільний конфлікт та булінг (цькування)

Ольга СТУПАК

суддя Великої Палати Верховного Суду

18 грудня 2018 року Верховною Радою України прийнятий Закон України № 8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії **булінгу**» та вперше законодавчо закріплено визначення поняття **булінгу** та передбачено відповідальність за вчинення та приховування таких випадків.

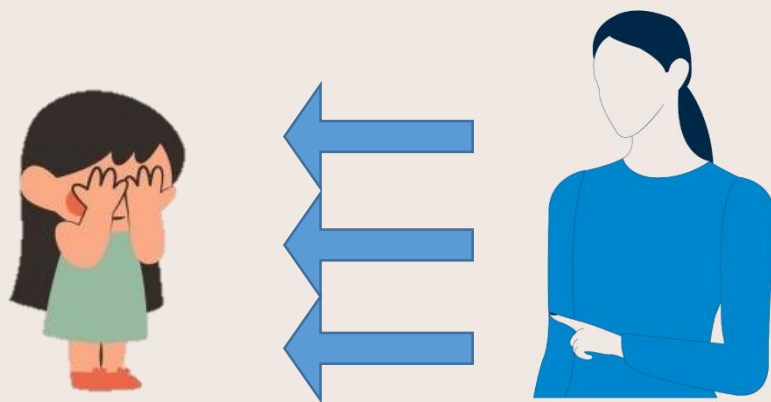
06 червня 2024 року Верховною Радою України прийнятий Закон України № 3792-IX «Про внесення змін до деяких законів України щодо запобігання насильству та унеможливлення жорстокого поводження з дітьми».

Крім того, 18 лютого 2020 року набув чинності наказ Міністерства юстиції України № 1646 «Про деякі питання реагування на випадки **булінгу (цькування)** та застосування заходів виховного впливу в закладах освіти», яким затверджено Порядок реагування на випадки **булінгу (цькування)**, який визначає механізм реагування на випадки **булінгу (цькування)** в закладах освіти всіх типів і форм власності, крім тих, які забезпечують здобуття освіти дорослих

Відповідно до статті 1 Закону України «Про охорону дитинства» (далі Закон № 2402-III) булінг (цькування) – психологічне, фізичне, економічне чи сексуальне насильство, тобто будь-яке умисне діяння (дія або бездіяльність), у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, яке систематично вчиняється особою стосовно дитини, з якою вони є учасниками одного колективу, або дитиною стосовно іншого учасника одного колективу та яке порушує права, свободи, законні інтереси потерпілої особи та/або перешкоджає виконанню нею визначених законодавством обов’язків.

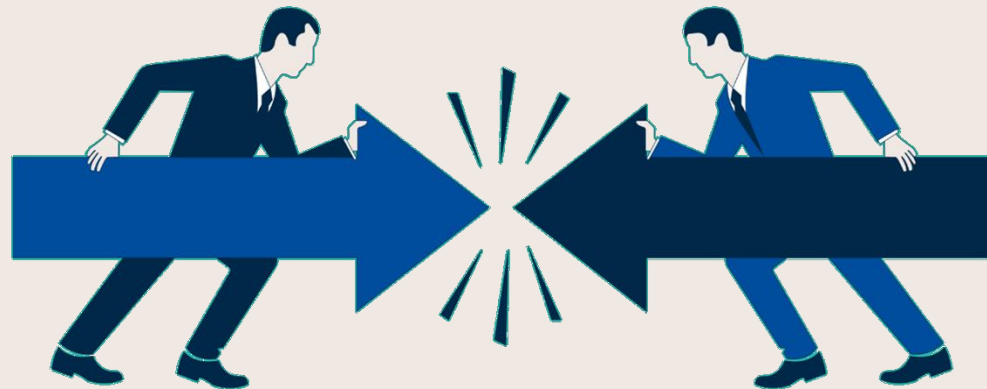
БУЛІНГ

жертва відчувається безпомічною

ЗВИЧАЙНИЙ КОНФЛІКТ

обидві сторони однаково сильні і
можуть рівноцінно впливати на
ситуацію

Метою булінгу є саме приниження опонента та завдання йому шкоди.

Варто у цьому аспекті зауважити, що це явище характеризується також повторюваністю таких дій.

ВИДИ БУЛІНГУ

ВЕРБАЛЬНЕ ЦЬКУВАННЯ

це словесне знущання чи залякування особи за допомогою жорстоких слів, яке включає постійне обзивання, погрози та глузливі коментарі про будь-кого (про зовнішній вигляд, релігію, етнічну приналежність, інвалідність, особливості стилю одягу тощо).

ФІЗИЧНИЙ БУЛІНГ

фізичне залякування, а також удари, підніжки, штовхання та нанесення тілесних ушкоджень

СОЦІАЛЬНИЙ БУЛІНГ

соціальне залякування або булінг із застосуванням тактики ізоляції, який означає навмисне не допущення особи до участі у роботі групи, гри, занятті спортом чи громадської діяльності

КІБЕРБУЛІНГ

приниження гідності особи, що полягає у звинуваченні когось, поширенні неправдивих чуток, використовуючи електронну пошту, текстові повідомлення та соцмережі

СЕКСУАЛЬНИЙ БУЛІНГ

знущання в Інтернеті або при особистій зустрічі, які включають сексуальні коментарі або дії, зокрема сексуальні жарти та обзивання, грубі жести, поширення сексуальних чуток, надсилання сексуальних фотографій чи відео, а також торкання чи хапання когось без дозволу

Центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки, зокрема, з урахуванням пропозицій центрального органу виконавчої влади з питань формування і реалізації державної політики у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань сім'ї та дітей

розробляє та затверджує план заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти, порядок реагування на випадки булінгу (цькування), порядок застосування заходів виховного впливу; узагальнює та оприлюднює інформацію про випадки булінгу (цькування) в закладах освіти

Державні органи, до сфери управління яких належать заклади освіти

сприяють розробленню плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти (стаття 65 Закону № 2145-VIII).

- ❑ З метою забезпечення належних умов для реалізації права особи на освіту в системі освіти діє **освітній омбудсмен**.
- ❑ Освітній омбудсмен у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, а також положенням про освітнього омбудсмена, що затверджується Кабінетом Міністрів України.
- ❑ Освітній омбудсмен відповідно до покладених на нього завдань має право, зокрема, аналізувати дотримання законодавства стосовно учасників освітнього процесу, які постраждали від **булінгу (цькування)**, стали його свідками або вчинили **булінг (цькування)** (частини перша, четверта статті 73 Закону № 2145-VIII).

ЛЕЩИК НАДІЯ ВСЕВОЛОДІВНА

Програма для дитини або іншої особи, **яка вчинила булінг (цькування)**, - комплекс заходів, що формується на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки особи, **яка вчинила булінг (цькування)**, формування у неї нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків.

Програма для дитини або іншої особи, **яка постраждала від булінгу (цькування) або стала його свідком**, - комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у особи, **яка постраждала від булінгу (цькування) або стала його свідком**, здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування (абзаци 6, 7 частини першої статті 1 Закону № 2402-III).

Механізм реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти всіх типів і форм власності визначений Порядком реагування на випадки булінгу (цькування), затверджений наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1646, зареєстрований в Мінюсті України 03 лютого 2020 року за № 111/34394 (далі – Порядок № 1646).

Так, пунктом 7 Розділу I Порядку № 1646 передбачено, що педагогічні (науково-педагогічні) та інші працівники закладу освіти у разі, якщо вони виявляють булінг (цькування), зобов'язані:

- вжити невідкладних заходів для припинення небезпечного впливу;
- за потреби надати домедичну допомогу та викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги;
- звернутись (за потреби) до територіальних органів (підрозділів) Національної поліції України;
- повідомити керівника закладу освіти та принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування).

Учасники освітнього процесу також можуть повідомити про випадок булінгу (цькування), стороною якого вони стали або підозрюють про його вчинення стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу або про який отримали достовірну інформацію, керівника закладу освіти або інших суб'єктів реагування на випадки булінгу (цькування) в закладах освіти (пункт 1 Розділу II Порядку № 1646).

Керівник закладу освіти у разі отримання заяви або повідомлення про випадок булінгу (цькування):

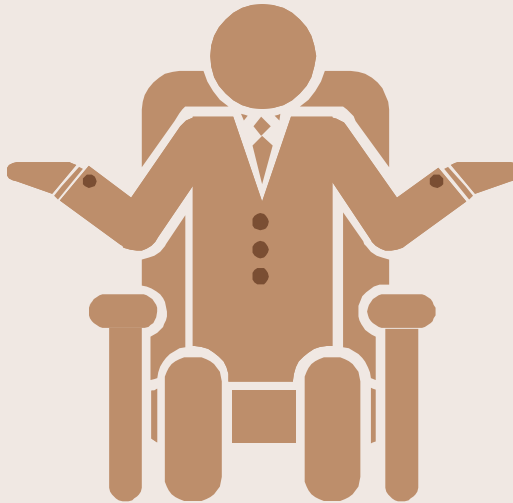
- невідкладно у строк, що не перевищує однієї доби, повідомляє територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України, принаймні одного з батьків або інших законних представників малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування);
- повідомляє службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- повідомляє центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;
- **скликає засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування)** (далі - комісія) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення.

Поведінка педагога має відповідати принципам загальнолюдської моралі та утверджувати повагу до таких. Натомість абсолютно протилежна цьому діяльність можна вважати аморальною та шкідливою, що може зумовити звільнення педагогічного працівника на підставі пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП України.

До суб'єктів, які можуть бути звільнені за цією підставою, належать учасники процесу, зазначені у статті 52 Закону України «Про освіту», а саме:

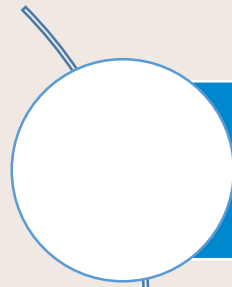
педагогічні,
науково-
педагогічні та
наукові працівники

Фізичні особи, які
провадять освітню
діяльність

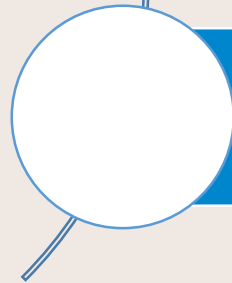

інші особи, передбачені
спеціальними законами та
залучені до освітнього процесу
у порядку, що встановлюється
закладом освіти

Звільнення
працівника
допускається за
наявності двох умов:

аморальний проступок повинен бути підтверджений фактами

вчинення проступку несумісне з продовженням роботи, що має виховну функцію.

Трудове законодавство не визначає поняття аморального проступку. Таке визначення є оціночною категорією, а тому суду як правозастосовному органу надано можливість на свій розсуд надавати оцінку на підставі встановлених обставин справи, чи є ті чи інші діяння аморальним проступком.

Аморальним проступком є винне діяння, що суперечить загальноприйнятим нормам і правилам, порушує моральні засади суспільства, моральні цінності, які склалися в суспільстві, і суперечить змісту трудової функції, дискредитуючи службово-виховні, посадові повноваження відповідного кола осіб.

- ❑ Якщо кривдник є малолітнім (до 14 років) або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років відповідальність за її вчинки несуть батьки.
 - У такому випадку згідно зі статтею 173-4 КУпАП щодо батьків або осіб, які їх замінюють, призначається покарання **у вигляді накладення штрафу** від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян **або громадські роботи** на строк від двадцяти до сорока годин.
- ❑ Відповідно до статті 13 КУпАП у разі вчинення особами **віком від шістнадцяти до вісімнадцяти років** адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 173-4 цього Кодексу, вони підлягають адміністративній відповідальності **на загальних підставах**.
 - З урахуванням характеру вчиненого правопорушення та особи правопорушника до зазначених осіб (за винятком осіб, які вчинили правопорушення, передбачені статтею 185) можуть бути застосовані **заходи впливу, передбачені статтею 24-1 цього Кодексу** (зобов'язання публічно або в іншій формі попросити вибачення у потерпілого; попередження; догана або сувора догана; передача неповнолітнього під нагляд батькам або особам, які їх замінюють, чи під нагляд педагогічному або трудовому колективу за їх згодою, а також окремим громадянам на їх прохання).

До 14 років

Відповідальність
несуть батьки

14-16 років

Можлива
кримінальна
відповідальність
(злочини передбачені
статтею 22 КК
України)

Від 16 років

Як адміністративна,
так і кримінальна
відповідальність

Суміжними до **булінгу** можуть бути кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи, передбачені КК України, зокрема:

- доведення до самогубства (стаття 120);
- погроза вбивством (стаття 129);
- тілесне ушкодження (статті 121, 122, 125);
- побої і мордування (стаття 126).

З урахуванням віку кривдника, який вчинив суспільно небезпечне діяння, що містить ознаки кримінального правопорушення, до досягнення віку кримінальної відповідальності, кримінальний процесуальний закон передбачає особливості здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх, **застосування примусових заходів виховного характеру та інші особливості розслідування й призначення покарання.**

ПРАКТИКА ВЕРХОВНОГО СУДУ

Постанова КЦС ВС від 25 квітня 2024 року в справі № 347/1392/22

(булінг та інші порушення трудових обов'язків – підстава для звільнення за п.3 ч. 1 ст. 40 КЗпП України)

- У цій справі підставою для звільнення позивачки за пунктом 3 частини першої статті 40 КЗпП України є **сукупність систематичних порушень нею посадових обов'язків**, за вчинення яких їй оголошені догани, а в подальшому вона повторно порушила правила внутрішнього трудового розпорядку.

Вирішуючи цю справу, Верховний Суд, зокрема, врахував, що позивачка притягалась до дисциплінарної відповідальності, оскаржувала наказ про накладення догани (справа № 347/558/22); у задоволенні її позову відмовлено. За обставинами справи встановлено, що одна з учениць ліцею звернулася до виконуючого обов'язки директора ліцею зі скаргою на дії вчителя (позивачки). Позивачка принижувала її перед цілим класом, звинувачувала у подіях, яких не було, неодноразово вчиняла **булінг**.

Після цього, учні класу звернулися до виконуючого обов'язки директора ліцею зі скаргою на дії класного керівника (позивачки). Учні зазначали, що вчитель ображає їх, принижує, застосовує фізичне та психологічне насильство. За 4 роки класного керівництва учні не відчували жодної підтримки від неї, допомоги, а лише образи.

Судовими рішеннями у іншій справі встановлено, що неправомірні дії вчителя (позивачки) по відношенню до учнів були **систематичними та містили продовжувальний характер**.

Щодо позивачки складено протокол про адміністративне правопорушення за частиною першою статті 173-4 КУпАП.

Постанова КЦС ВС від 28 лютого 2024 року в справі № 458/394/22

(заяви батьків без доказів не свідчать про аморальність проступку)

Роботодавець, звільняючи директора закладу освіти за вчинення аморального проступку, несумісного з продовженням роботи, повинен установити конкретні діяння з боку працівника, які б полягали в певному вигляді насильства над учнями (психологічне, фізичне), їх систематичність та наявність наслідків у вигляді заподіяння учням психічної та/або фізичної шкоди.

Самі по собі заяви батьків без доведення конкретними доказами викладених у них обставин щодо дій з боку працівника стосовно учнів (їхніх дітей), які роботодавець розцінив як булінг, не свідчать про аморальність проступку в розумінні пункту 3 частини першої статті 41 КЗпП.

Під час вирішення справ подібної категорії суду належить виходити не з формального підходу оцінки окремо того чи іншого вчинку педагога, а у разі встановлення за обставинами справи **неодноразового вчинення педагогом поступків, несумісних зі званням учителя, надавати їм оцінку у сукупності**, з урахуванням особливостей відносин у сфері навчально-виховного процесу та підвищеного рівня вимог до морально-етичних якостей і поведінки учителя (педагога, вихователя).

Звільнення не може бути визнано правильним, якщо його проведено лише внаслідок загальної оцінки поведінки працівника, не підтвердженої конкретними фактами.

Постанова КЦС ВС від 09 листопада 2022 року в справі № 524/3625/20

(суд зобов'язаний встановити чи аморальний проступок є таким, ще не сумісний з продовженням роботи)

У цій справі встановлено факти вчинення позивачкою дій, які для педагога є аморальними (приниженні честі та гідності учнів, висловлюванні образ, принизливих звертань), системний характер яких дає підстави для висновків про неможливість подальшої роботи позивачки на посаді вчителя.

Вчинення аморального проступку згідно з пунктом 3 частини першої статті 41 КЗпП України є додатковою підставою для розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу з працівником, який виконує виховні функції, за умови, що такий проступок є несумісним з продовженням такої роботи.

Підставою для звільнення за пунктом 3 частини першої статті 41 КЗпП України є не будь-який аморальний проступок, а такий, що несумісний із продовженням цієї роботи.

суд зобов'язаний самостійно надати оцінку і встановити, чи є аморальний проступок, за який звільнено працівника, таким, що сумісний із продовженням роботи, з урахуванням конкретних обставин справи.

Верховний Суд у цій справі погодився з висновком суду першої інстанції про те, що звільнення позивачки відбулося із дотриманням вимог закону, тому підстав для поновлення позивача на роботі на посаді вчителя української мови та літератури немає.

Постанова КЦС ВС від 25 квітня 2024 року в справі № 347/1392/22 (не спростувала обставин щодо систематичного невиконання нею трудових обов'язків)

- За обставинами цієї справи вчитель висловлювала образливі чутки, маніпуляції, словесно зачіпала неповнолітнього учня, вчиняла систематичний тиск на нього, що між учасниками освітнього процесу розглядається як **факт булінгу**. Вчитель не реагувала на зауваження працівників адміністрації навчального закладу з цього приводу. Висновком психолога підтверджено, що у результаті конфлікту з вчителем **завдано шкоду психологічному здоров'ю учня**.
- Вчителя у зв'язку із вчиненням аморального проступку, несумісного з продовженням такої на підставі пункту 3 статті 41 КЗпП України, та увільнено від обов'язків завідувачої бібліотекою.

Не погоджуючись зі своїм звільненням, вчитель звернулася до суду з позовом про поновлення на роботі. Суди попередніх інстанцій у задоволенні позову відмовили.

Верховний Суд дійшов висновку, що вчинення вчителем під час виконання нею своїх посадових обов'язків аморального проступку, що суперечить вимогам педагогічної етики, моралі, поваги до гідності дитини, обов'язку вчителя захищати дітей від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, а також суперечать загальноприйнятим нормам і правилам, **порушують моральні устої суспільства, моральні цінності, які склалися в суспільстві, тому суди зробили правильний висновок про те, що вчитель звільнена з посади з дотриманням вимог трудового законодавства.**

Звільнення позивачки відбулося внаслідок загальної оцінки її поведінки як вчителя, яка ґрунтується на аналізі постанови Коростенського міськрайонного суду Житомирської області від 08 жовтня 2019 року про притягнення її до адміністративної відповідальності, акту комісії з розслідування факту вчинення аморального проступку та згоди профспілкового комітету гімназії на звільнення.

СУДОВА ПРАКТИКА АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ

Постанова П'ятого апеляційного адміністративного суду від 22 жовтня 2024 року в справі № 495/6759/22

(керівник ліцею не відреагував на булінг)

За обставинами цієї справи позивачкою у встановленому порядку **повідомлено керівника закладу освіти про подію** (під час написання контрольної роботи її донці стало погано, донька постійно жалілася на вчителя математики, яка кричить, залякує дітей). **Вказане повідомлення зареєстроване у Журналі реєстрації заяв чи повідомлень про випадки булінгу (цькування) в закладі освіти за № 1.**

Водночас відповідачем – керівником закладу освіти не вчинено дій, передбачених пунктом 2 розділу II Порядку № 1646:

- невідкладно у строк, що не перевищує 1 доби, не повідомлено територіальний орган (підрозділ) Національної поліції України по події, які відбулися;
- не повідомлено службу у справах дітей з метою вирішення питання щодо соціального захисту малолітньої чи неповнолітньої особи, яка стала стороною булінгу (цькування), з'ясування причин, які призвели до випадку булінгу (цькування) та вжиття заходів для усунення таких причин;
- не повідомлено центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з метою здійснення оцінки потреб сторін булінгу (цькування), визначення соціальних послуг та методів соціальної роботи, забезпечення психологічної підтримки та надання соціальних послуг;
- не скликано засідання комісії з розгляду випадку булінгу (цькування) не пізніше ніж упродовж трьох робочих днів з дня отримання заяви або повідомлення.

Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції, що **керівником ліцею вчинено протиправну бездіяльність у частині реагування на випадок булінгу (цькування) відносно здобувача освіти неповнолітньої учениці 8 класу**, тому наявні підстави для часткового задоволення позову шляхом визнання протиправною бездіяльність та зобов'язання керівника ліцею вчинити дії, передбачені пунктом 2 розділу II Порядку реагування на випадки булінгу (цькування) у зв'язку із отриманням повідомлення керівником про випадок булінгу (цькування).

Постанова Чернівецького апеляційного суду від 22 липня 2024 року в справі № 725/3073/24 (вчитель ображала учнів, чим могла завдати шкоду психічному здоров'ю дітей)

У цій справі учитель математики під час проведення уроків словесно ображала учнів 5-го класу, підвищувала голос на них, ігнорувала їх, коли ті піднімали руку, не відпускала в туалет, говорила, що вони глухі і тупі, народилися в ліфті, коли учень щось відповідав, говорила, що не хоче чути таку дурню, на окремі запитання учнів говорила, що не буде відповідати на дурні питання, що їхній клас найгірший серед п'ятих класів в гімназії, що вони вийшли з лісу.

Висновком комісії з розгляду випадків булінгу в цій гімназії встановлено, що **дії вчителя математики щодо учнів 5-х класів є булінгом**.

Постановою районного суду учителя математики визнано винуватою у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 173-4 КУпАП та стягнуто з неї штраф в розмірі 850 грн у дохід держави.

Не погоджуючись з указаною постановою, учитель звернулася до апеляційного суду з апеляційною скаргою, в якій посилялася на не вчинення інкримінованих їй дій.

Апеляційний суд постанову районного суду залишив без змін з огляду на докази, які свідчать про правильність висновку районного суду **щодо наявності в діях учителя правопорушення, передбаченого частиною першою статті 173-4 КУпАП**, оскільки своїми діями вона могла завдати шкоду психічному здоров'ю дітям, прізвища яких зазначено в протоколі про адміністративне правопорушення та в постанові районного суду.

Постанова Сумського апеляційного суду від 10 червня 2021 року в справі №576/77/21 (відшкодування моральної шкоди за вчинений булінг)

У період року троє неповнолітніх учнів в приміщенні навчального закладу вчиняли **булінг**, що виразилось у систематичних образливих висловлюваннях, псуванні та забрудненні особистих речей, завданні копняків, відносно іншого учня, внаслідок чого останньому могла бути завдана шкода психологічному здоров'ю. **Оскільки вказані дії вчинені неповнолітніми у віці від 14 до 16 років, до відповідальності притягнуто їх законних представників.**

Законний представник потерпілого учня звернувся до суду з позовом про відшкодування моральної шкоди, мотивуючи свої вимоги тим, що неповнолітні діти відповідачів, які є однокласниками його сина, тривалий час систематично знущались з останнього. Просив суд стягнути з відповідачів в солідарному порядку 500 000,00 грн моральної шкоди.

Частково задовольняючи вимоги, суд першої інстанції, з висновками якого погодився апеляційний суд, керуючись принципами розумності, справедливості та співмірності, приймаючи до уваги характер та обсяг страждань, що спричинені сину позивача, орієнтований розмір моральної шкоди, який визначила експерт, майновий стан відповідачів, дійшов висновку, що сума відшкодування моральної шкоди є значно завищеною та підлягає відшкодуванню на користь позивача в інтересах сина частково, в розмірі 30 000,00 грн.

Апеляційний суд зазначив, що **дії неповнолітніх дітей відповідачів, які виразилися у психологічному та фізичному насильстві відносно сина позивача в певний період часу, завдали останньому моральної шкоди**

Постанова Миколаївського апеляційного суду від 06 квітня 2021 року в справі № 33/812/138/21 (булінг учнем учителя)

У цій справі законного представника неповнолітньої дитини притягнуто до адміністративної відповідальності за частиною третьою статті 173-4 КУпАП.

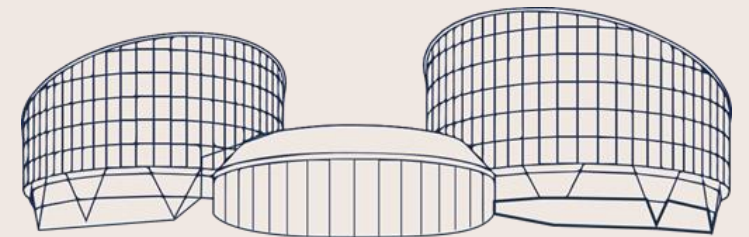
В одній із шкіл під час освітнього процесу, **учениця вчинила систематичне психологічне цькування вчителя хімії.**

Батько учениці (законний представник) звернувся з апеляційною скаргою, в якій просив скасувати постанову суду першої інстанції про притягнення його до адміністративної відповідальності, а провадження - закрити за відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення, передбаченого частиною третьою статті 173-4 КУпАП.

Апеляційний суд зазначив, що **систематичність цього правопорушення підтверджується матеріалами справи, в тому числі клопотанням директора, згідно якого учениця неодноразово порушувала дисципліну, режим школи, не відвідувала дистанційне навчання під час карантину, раніше мала конфлікт і з однокласницею, в ході якого вела себе агресивно, ображала дівчину та облила її водою.** Крім того, щодо конфлікту учениці з вчителем було проведено опитування 18 здобувачів освіти 8-А класу, в ході якого встановлено, що протягом уроку хімії учениця неодноразово ігнорувала зауваження вчителя прибрати телефон, провокувала вчителя до дій, які б дали змогу реалізувати свою ідею зняти агресивну поведінку вчителя та викласти у соціальну мережу. Одна з однокласників учениці розповіла про збережений відеозапис моменту цькування вчителя хімії, який ОСОБА_10 виклала в соціальній мережі.

Апеляційний суд погодився з висновком суду першої інстанції, про те що **учениця систематично вчиняє психологічне насильство відносно вчителя хімії, систематично порушує навчальний процес,** відповідно, постанову місцевого суду залишив без змін.

Висновки ЄСПЛ у справі щодо неналежного реагування на випадок булінгу учня вчителем у школі («F.O. v. Croatia», заява № 29555/13, рішення від 22 квітня 2021 року)

Заявник у справі («F.O. v. Croatia», заява № 29555/13, рішення від 22 квітня 2021 року) був учнем державної середньої школи, який тричі впродовж вересня 2011 року в усній формі був підданий словесним образам з боку вчителя математики.

- Перший випадок образ спрямований на дисциплінування заявника та його однокласників за запізнення до школи. Другий випадок мав місце після того, як заявник поскаржився на образи директору школи. Третій випадок – через декілька днів після цього.

У зв'язку з такими образами заявникові надана психологічна допомога. Його терапевт діагностував у нього посттравматичний стресовий розлад, а психолог встановив, що заявник страждав на гострий тривожний розлад.

Батько заявника інформував адміністрацію школи та різні національні органи влади про переслідування / агресію до заявника з боку вчителя та вимагав захисту свого сина.

- Адміністрація школи намагалася вирішити це питання всередині школи;
- відповідна служба Міністерства освіти дійшла висновку, що проблему варто вирішувати шляхом обговорення між адміністрацією школи та батьком заявника;
- державна прокуратура відмовила у відкритті кримінального провадження (жодних елементів складу злочину, а тому й відповідальності, не було);
- а Конституційний суд визнав скарги заявника неприйнятними. (заявник скаржився на агресію з боку вчителя та нездатність національних органів влади ефективно відповісти на його скарги про агресію / образи. Заявник зіслався на статті 3, 8 та 13 Конвенції.)

ЄСПЛ розглянув справу за статтею 8 Конвенції та встановив порушення цього положення.

У Суду не було сумнівів у тому, що напади, яких зазнав заявник, мали наслідком його емоційний розлад; ці образи були здійснені перед усім класом, а тому могли принизити заявника в очах інших осіб; образи були конкретною неповагою до заявника; образи були здійснені вчителем у ситуації авторитету та контролю над заявником.

Щодо характеру зобов'язань держави по відношенню до цього Суд встановив, що неможливо примирити будь-які акти насильства чи жорстокого поводження з боку вчителів чи інших посадових осіб в навчальних закладах з правом дітей на освіту та правом на повагу до їхнього приватного життя.

Крім того, Суд підкреслив, що **ключовий обов'язок органів влади у сфері освіти полягає в захисті учнів від будь-якої форми насильства**. Суд також встановив, що національні органи влади мають вжити належних законодавчих, адміністративних, соціальних та освітніх заходів **з безумовної заборони будь-якої форми насильства чи жорстокого поводження з дітьми в навчальних закладах в будь-який час та за будь-яких обставин і тому забезпечити «нульову терпимість» до будь-якого насильства чи жорстокого поводження у сфері освіти**.

Це також пов'язано з необхідністю забезпечення відповідальності через належні кримінальні, цивільні, адміністративні та професійні засоби. У цьому контексті держави користуються свободою розсуду у визначенні способу, яким чином організувати свої системи для забезпечення дотримання Конвенції.

Щодо обставин справи Суд встановив, що хоча перший напад вчителя – направлений на дисциплінування його та однокласників, два подальші випадки не могли бути розцінені як щось інше, аніж безпідставні словесні образи заявника. В будь-якому випадку Суд визнав неможливим обґрунтувати / виправдати поведінку вчителя. Справді, словесне насильство не характеризувалось надмірним ступенем інтенсивності і не переросло в подальші, більш систематичні цькування.

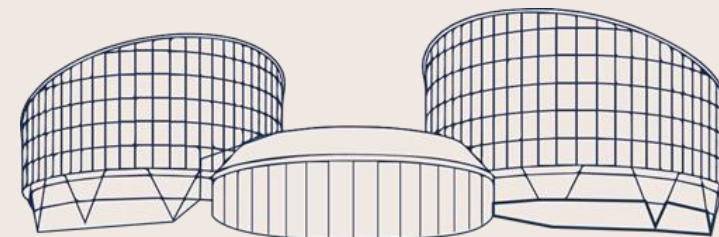
Суд підкреслив, що з урахуванням довіри, авторитету та впливу вчителів, а також їхньої соціальної відповідальності неможливо толерувати будь-які переслідування з боку вчителя до учня: частота, ступінь шкоди та наміри її заподіяти не є попередніми умовами для визначення насильства та жорстокого поводження у сфері освіти.

Тому Суд встановив, що цькування / переслідування у формі словесних образ, яких зазнав заявник з боку вчителя, становило **втручання у його право на повагу до приватного життя**, що було достатньою підставою для встановлення порушення статті 8 Конвенції.

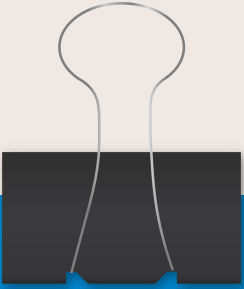
Проте Суд визнав важливим також розглянути спосіб, у який органи влади відреагували на твердження заявника про переслідування. У зв'язку із цим Суд не визнав, що за обставин цієї справи звернення до кримінального засобу мало бути вирішальним для виконання державою своїх зобов'язань за статтею 8 Конвенції, а тому Суд продовжив розгляд питання того, як були розглянуті твердження заявника в межах існуючих **адміністративних та професійних засобів**. Суд визнав обидва ці засоби неефективними, оскільки вони не призвели до рішучих дій з усунення недоліків у підході вчителя.

Суд також дійшов висновку, що вид поведінки вчителя та його вплив на заявника потребують більш ретельного інвестування у знання та ресурси задля зрозуміння та усунення її наслідків та впливу.

Висновок – порушення статті 8 Конвенції (право на повагу до приватного і сімейного життя).

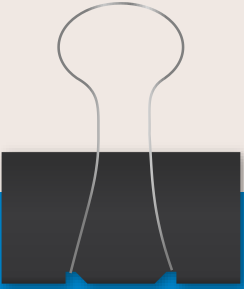

Проблемні аспекти у справах, що стосуються булінгу (цькування)

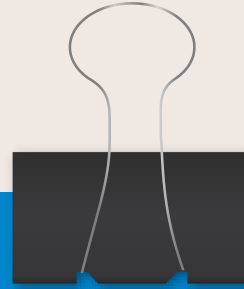
Відсутні ознаки булінгу

- відсутні складові булінгу (н-д: систематичність діяння);
- дії вчинені з метою самозахисту;
- відсутні докази

У діях відсутній склад адм. правопоруш.

У протоколі зазначається, про приховування вчителем факту булінгу.
Суди закривають провадження через відсутність складу

Невірно складений протокол

В протоколі не зазначено:

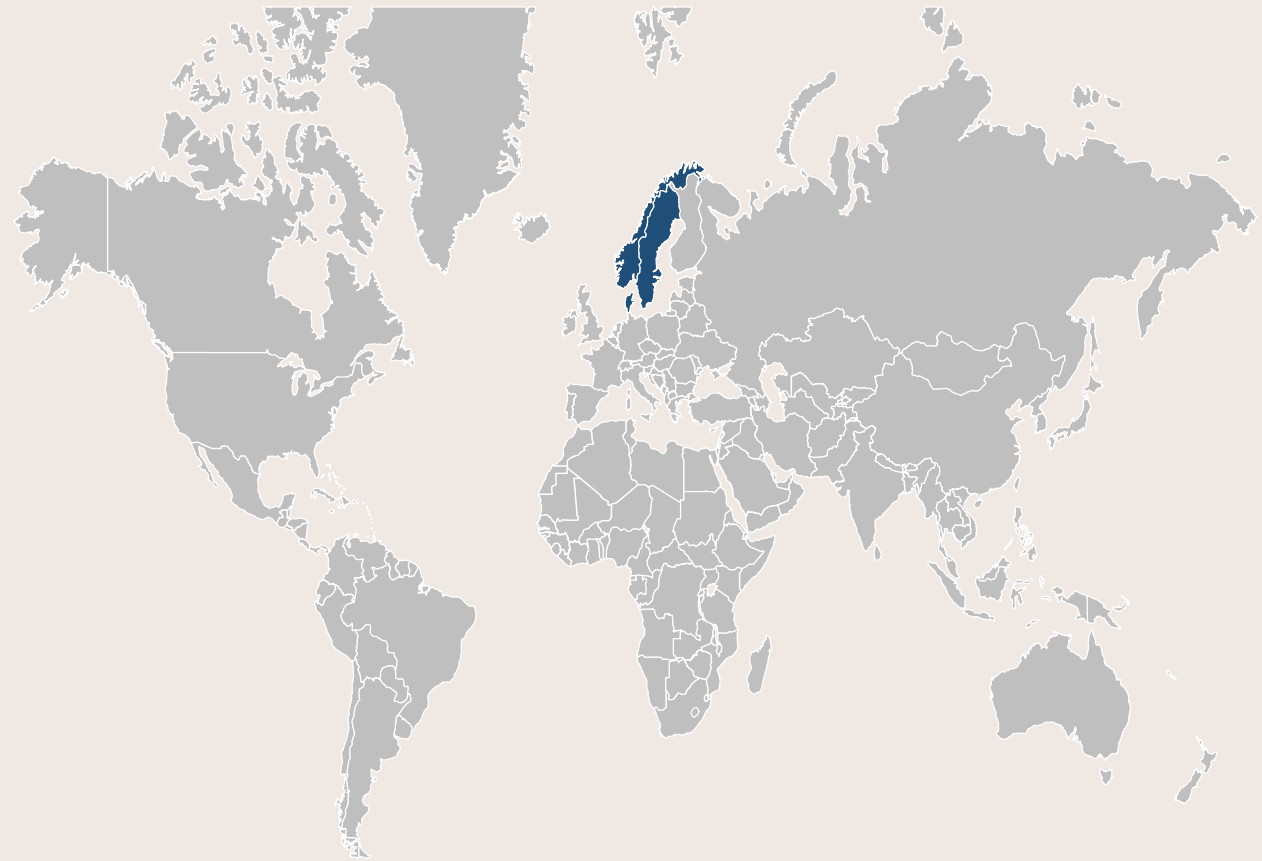
- чи є порушник учасником навчального процесу,
- які саме насильницькі дії були вчинені,
- які наслідки викликали вказані дії
- чи мало діяння систематичний характер.

СУД ПОСТАНОВОЮ ЗАКРИВАЄ ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ І ОСОБА НЕ ПРИТЯГУЄТЬСЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Досвід іноземних держав

Систематичне вивчення **булінгу** вперше запроваджено в Скандинавії. У 1970 році Д. Олвеус ініціював дослідження булінгової поведінки в Стокгольмі, а наступне дослідження здійснено в Норвегії у 1983 році.

Однією з найвідоміших антибулінгових програм є «Olweus Bullying Prevention Program» (OBPP), яку запропонував Д. Олвеус. Ця програма призначена для зменшення та запобігання **булінгу** в початковій та середній школах.

Кожен четвертий учень початкових класів зазнавав **булінгу**, а приблизно кожен п'ятий – кібербулінгу

«**Friendly Schools**» – перша ініціатива боротьби з **булінгом**, розроблена на основі великих досліджень австралійських дітей та підлітків.

Він включав три основні вектори трансформації: політика школи, сімейний вплив та навчальна програма в класі.

Учителі отримували структуровані посібники та додатково навчалися, а також надавали учням конкретну навчальну програму, яка включала різні види діяльності: рольові ігри, проектну діяльність, дискусійні клуби.

АВСТРАЛІЯ

Програма «Bully Busters»

Модель «Bully Busters» базується на трьох основних цінностях або переконаннях: 1) усі діти можуть навчитися будувати позитивні взаємини в колективі; 2) до всіх людей у шкільному колективі слід ставитися з повагою та гідністю; 3) у школі немає місця насильству, цькуванню чи агресії

Програма «Expect Respect»

шкільна програма, спрямована на підвищення обізнаності та навчання ефективним заходам реагування на випадки **булінгу** та сексуальних домагань.

Програма складається з п'яти базових компонентів: навчання у класі, навчання шкільного персоналу, розробки загальношкільної політики, проведення тренінгу для батьків та комплексу заходів для підтримки жертв **булінгу**.

Основою антибулінгових заходів у школах Канади є «тиждень добрих справ» (Random Acts of Kindness Week) та Національний тиждень обізнаності про булінг (National Bullying Awareness Week), під час якого старшокласники проводять презентації про **булінг** для персоналу школи, Ради батьків та молодших школярів». Крім того, канадські школи переходять від підходу нульової толерантності щодо **булінгу**, що полягав у суворих санкціях проти учнів, які ініціювали цькування до більш конструктивного та превентивного підходу.

Він полягає у формуванні загальношкільної культури поваги та розуміння, інтеграції протидії **булінгу** в освітній процес та позакласну діяльність, урахуванні тяжкості булінгової поведінки та факторів, що її спричиняють, проведенні постійного моніторингу та фіксації випадків **булінгу**.

У Великій Британії проблемою **булінгу** переймаються не тільки на шкільному рівні, а й на рівні органів публічного адміністрування.

Державним секретаріатом у справах дітей, шкіл і сімей розроблено загальні рекомендації під назвою «**Safe to Learn: Embedding anti-bullying work in schools**», що регламентують відповідальність шкільної адміністрації та учнів за встановлені факти **булінгу** та пропонують стратегії протидії цькуванню.

Також Департаментом освіти уведеною в дію акт «Preventing and Tackling Bullying Advice for Head Teachers, Staff and Governing Bodies». Цей документ було створено, щоб допомогти школам запобігати **булінгу** та реагувати на нього шляхом реалізації загальної політики поведінки в закладі освіти.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Верховний
Суд

Дякую за увагу!